

Kniha Ester

Je před námi jeden z pěti *svátečních svitků* (Píseň písní, Rút, Kazatel, Pláč Jeremjášův a Ester). Náš svitek, naše kniha - Ester se četla o svátcích Purim. O samotných svátcích později, ale nejdříve k historicitě a původu knihy.

Známe **hebrejský text** - kanonizovaný synodou v Jabne (90 po Kristu) a pak jsou dva řecké. A známe dodatky, které měly způsobit, aby vypadala kniha duchovněji, protože v ní není ani jednou zmíněn Hospodin lidmi, natož aby v ní ke svému lidu Hospodin mluvil.

Datování je obtížné. Kniha vznikla nejspíše někdy kolem roku 333, před vítězstvím Alexandra Makedonského nad Sýrií. Zmíněné svátky Purim, kterým se ještě budeme věnovat, se slavily nejpozději od roku 160 před Kristem, což víme z Knih Makabejských (2. Makabejská 15:36).

Historicita je problémem ještě větším.

- Achašvéroš je hebrejské jméno pro krále známého pod jménem Xerxes (485-465 před Kristem), jenže historický král Xerxes by nikdy nepodepsal genocidu Židů a pak vyvražďování Peršanů, Mardocheus, Mordekaj by byl velmi starý (kolem 130 let, aby zažil tohoto krále), kdyby byl odvléčen do Babylónie v roce 598...
- Xerxes měl ženu Améstris (ani Vašti a ani Ester), někteří ji beru jako zapuzenou (484-483 před Kristem) a Amestris je údajně jiné jméno pro Vašti. Ta však ponížení přežila a po smrti Ester znova u vlády skrze svého syna Artaxerxa (Nehemjáš 2:1 a Ezdráš 1:7)
- Jenže výklady historicity jdou i z jiné strany, vykrádají jména babylónských božstev: Marduk a Ištar - Mardokaj, Mordekaj a Ester a za élamská božstva jsou považováni Haman a Vašti - původně Human a Mašti. Básnická invence spisovatele.
- Toho spisovatele vůbec neznáme... (Mordokaj? 9:20)

Kniha Ester je kostrou židovského svátku Purim (ten název je od púru - v akkadštině los, kostky, viz 3:7) Představte si, že je večer 20. března 2019 a do večera 21. 3. 2019 (14. den měsíce adaru či ve městech 15. adaru) a slavíte svátek Purim, kdy chtěl jeden z hodnostářů perského krále Achašvéroše židy zcela vyhubit (podle tradice 355 před Kristem). Aby trefil nejsprávnější chvíli pro svůj zlý záměr, házel si kostky.

Purim je národním svátkem, festivalem židovství. Sama kniha často používá pojem Židé, Judejci. Proto si dovolme zvýraznit **deset rysů židovství**, jak o nich svědčí tato kniha a jak vypadají některé až dodnes... Lepších či horších. A postavme si zrcadlo, jaké rysy máme my a naše národní myšlení. Jak vypadá naše osobní zrcadlo.

Purim patří mezi historické svátky, nemá stejnou svatost jako poutní svátky nebo vysoké svátky, které jsou předepsány přímo Tórou. Během svátku Purim se dvakrát čte kniha Ester. Jednou večer před veselím a karnevalem a podruhé během následujícího dne. To odráží i knihu samotnou. Jsou v ní také zajímavá zdvojení některých událostí.

Tak tedy, čtěme!

Achašvérošova hostina 1. kapitola

Tak rys první: Judejec se na pohana dívá s pobavením jako na toho, kdo je mírně mimo. **Pohani (a jejich králové) nemají poznání!** A to v jistém směru platí až dodnes. Perští králové a hodnostáři jsou představováni jako hlupáci a nabubřelí, mírně zaostalí opilci (1:10). V jejich palácích probíhají dlouhé hostiny, ostatně ty jsou zmíněny snad dvacetkrát v knize Ester (poprvé v 1:3). Perský král se pyšní manželkou jako svým majetkem (1:12) a dožere se, když se nechce královna producírovat na jeho počest (podle rabínů nahá s korunou na hlavě). Obyčejný šovinista, který si bere osobně nesouhlas ženy a spolu s velmoži (zřejmě většinou eunuchy!) to považuje za útok nejen proti majestátu (1:12bnn), ale také proti všem mužům (1:18nn). Královna je zapuzena. Ale: Je tím podle odborníků narušena stabilita rodin a manželství. Taková nouze se vyřeší pouze výnosem perským a médským (1:19nn). U nás by se řeklo ústavním zákonem. Muž je podle krále a jeho velmožů vládcem v domě a v domácnosti je dovoleno mluvit jen jazykem muže (1:22), nikoli jazykem ženy, jež byla často jiné národnosti. A první dvojky: Vašti, královna, má svoji hostinu. A ještě: Jsou tu vyjmenovány dvě skupiny velmožů. (1:10 a 1:14).

Achašvérošův smutek a lék 2. kapitola

A pak králi Achašvérošovi dojde, o co přišel (2:1n). A shání dámy do harému... A Mordokaj se nevezpře, možná i nastrčí do harému(!) svou příbuznou (neteř) Ester, která byla velice krásná (2:7). Vůbec nebojuje za to, aby byla toho ponížení ušetřena. Judejec má velké ambice, už zde je vidět, že chce „vrtěti králem“. A druhý rys židovského myšlení: **Židovky jsou velice krásné! Vlastně nejkrásnější!** Ester zamlčí(!) svůj původ, dokonce dvakrát (2:10 a 2:20). A další, třetí rys: **Židé dovedou konspirovat!** Jsou nejlepší pro tajné služby! Král si Ester po dlouhých přípravách (několik let) vybere za královnu (2:15nn). Jenže do harémů se sbírá podruhé (zase ta dvojka - 2:19) a ženy jsou zase ve dvou domech (2:12-14).

Židovská tradice uvádí, že Mordokaj znal jiné jazyky a byl tedy schopen zaslechnout spiknutí dvou eunuchů, strážců prahu (2:21) a rys čtvrtý: **Židé jsou** obecně přijímáni jako **vzdělaní lidé!**

Hamanův vzestup 3. kapitola

Amálekovec Haman získal místo u dvora! Bez pádného důvodu, bez zásluhy je povýšen. Zní mi v uších slova Ježíšova pro Kafarnaum: „A ty, Kafarnaum, budeš snad vyvýšeno až do nebe? Až do propasti klesneš!“ (Lukášovo evangelium 10:15) Pán Bůh, skrytý Bůh, to dopustil, aby to tak bylo a Haman byl velice povýšen. Snad aby Hamanův pád byl také velký. Tak to bývá ale i dodnes! Nakonci bude velký pád!

Pátý rys židovské existence: **Židé mají věčné nepřátele.** Mordokaj se Hamanovi neklaněl (3:2) Neklaněl se proto, že je to nepřítel a že nemá čisté úmysly, které Mordokaj tušil či přímo znal. Mordokaj neměl obavu, že by klaněním porušil Desatero (klaněli se přece králům), ale neklaněl se proto, že věděl! Mordokaj rozděluje úřad a obecné morální mrzáctví, které se jen časem potvrdilo (3:6). To může být inspirací pro nás, abychom ctili úřad, vládu a státní moc. A zároveň, abychom měli odvahu některým pánům nevzdávat čest, která jim nepatří. Haman nebyl silným ministerským předsedou. Haman je pověřčivý, musí si házet losy, vrhat kostky (3:7). My jsme takovým lidem říkali vždy „poseroutka“.

Dovede jen špatnosti a v tom je velice čilý! Jedná. Lže (3:8), chce vraždit a uplácí krále (3:9). Král je slaboch a zříká se odpovědnosti (3:10), v dokumentech, které jdou jeho jménem je naplánováno také krádeň majetku (3:13). Protože je to zase výnos perský a médský, má štábní kulturu a hlavně časovou prodlevu pro celou velkou říši, aby se udělaly pečlivě seznamy a na nikoho se nezapomnělo. Král a Haman zase pijí a město se propadá do zmatku a chaosu připravovaného pogromu (3:15).

Esteřin zápas 4. kapitola

Teď přichází Esteřin čas. Ester má v Mordokajovi a věrných služebnících dobré spojky. Nemůže jen tak „vrtěti králem“, musí riskovat život. Bojuje však boj o svou existenci, nejdříve se zalekne. Ale Mordokaj jí říká velkou pravdu a šestý rys Židovstva: **Když my, tak i ty. Nikdo neujde zkáze.** (4:13) Ester se rozhodne a podle původního znění sama sebe vidí mrtvou, ztratí svůj život. Zní to jako slova Ježíšova: „Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však ztratí svůj život pro mne, nalezne jej.“ (Matoušovo evangelium 16:25)

Ester o sobě mluví, jako o mrtvé (4:16). Nad ní se mají Židé postit. Izrael se však umí postit nad mrtvým (dva posty 4:3 a 4:16), postit smutkem a bolestí - za mne či nade mnou, říká Ester. Ale půst a modlitby znamenají i boj, zlomené srdce před Bohem. Židé se stávají mrtvými s Esterou, riskují spolu s ní všechno! A Hospodin, ten skrytý Bůh, co se tu ani jednou neozve, ten může všechno, i vyslyšet a přiznat se ke svým lidem.

Esteřina první hostina 5. kapitola

Budou zase dvě hostiny (5:3 a 8)! A v jejich uspořádání je geniální záměr. Tedy sedmý rys: **Židé umí jednat strategicky!** A Pán Bůh je skvělý dramaturg. Ten schénář! Haman jde z hostiny domů radostný a vzteklý (5:9). Ester jej vyvýšila! Má další pozvání! A zároveň se mu ta hnida, ten Mordokaj, zase nepoklonil! A tak poseroutka Haman potřebuje hlasitý aplaus, vypočítává své úspěchy - své syny (kdyby tak věděl, jak je to osudové!). Ale pro tu palčivou bolest, že se mu Mordokaj neklaní, všemi úspěchy pohrdá. Ta ješitnost. Kdybychom alespoň my uměli snést, že nás někteří lidé nemohou vidět, povznegli se na to a nevedli žabomyší války...

Žena, manželka Zereš, má jednoduchou radu - tak jej poprav! Udělej pro něj kůl, na který jej narazíš! Haman na ni a na její rady dá. Paradoxně, jeho žena Zereš jej povzbuzuje ke zlu (5:13) a první jej pak „popraví“ a zbaví opory (6:13) - opět dvě rady!

Pán Bůh jedná! 6.kapitola

Král nemůže spát! A tak si nechá předčítat a Tu je rukopis scénáristy z nebes, který je skrytý. Králi dojde, že taková loajalita se přece má odměnit. Dotazuje se tedy Hamana, co by měl takovému hrdinovi dát! A Haman si sám poradí svou potupu (6:6). Myslí si, že poctěn bude on. Byl povýšen bez důvodu a myslí si, že tak poběží všechno - bez zásluhy až do nebes. Ale někteří jsou povýšeni, aby hluboko padli. „Ponižen bude zpupný pohled člověka, sehnuta bude lidská povýšenost; v onen den bude vyvýšen jedině Hospodin.“ (Izajášovo proroctví 2:17 a viz Ezechiel 28) Tagikomedie lidského pádu a genialita Božího díla! A to je osmé pravidlo židovského života: **Tohle nevymyslíš!** Následuje jen Hamanův vztek a zoufalství. Zlo nemá jinou perspektivu (6:12), Hamanovi zbývá zakrýt si tvář! (6:12 a protože to bude zase dvakrát, tak ještě jednou 7:8)

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá! 7. kapitola (Žalm 7:16)

Haman musel sedět na jehlách, Hamanovi se musela pomalu otevírat pusa údivem, když Ester předložila osud svůj i osud svého národa. Tato scéna se hojně maluje, je vrcholně dramatická. Tak třeba Haman se propadá do tmy, Achašvéroš je v centru kompozice a Ester v jasu. (Rembrandt van Rijn, 1660) Tak skvěle to bylo vymyšleno. Pozorujme Esterin zápas: Nestačí jen získat Esterin život, ale jde o celý národ. To je deváté pravidlo židovské existence: **Když já, tak ať i ostatní mají milost!** (7:3) Následuje strašný konec Hamanův. Dvakrát se král rozhněval, poprvé, když Vašti nepřišla (1:12) a tady podruhé (7:7 a 10) A tím by se to mohlo uzavřít! Ten zlý je popraven!

Až do detailů! 8. a 9 kapitola

Mordokaj dochází druhé pocty (poprvé 6:10 a podruhé 8:1-3) A Ester přichází před krále zase nezvaná (jako 5:1nn, tak i 8:3), aby dokočila záchranu svého národa. Nemyslí jen na sebe. Žádá o důslednost, která králi nedochází. Achašvéroš zase přenechá svůj prsten (8:7nn) a dává jí volnou ruku. To je výraz slabosti: „Odvolávám, co jsem odvolal, slibuji, co jsem slíbil“ z Pyšné princezny... Dvě zmínky o neodvolatelnosti zákona (1:19 a 8:8) tady pochopené, jako možnost vyhlásit něco jiného, co bude čerstvějším nezměnitelným rozkazem. To je takový tichý výsměch lidskému „na věčné časy a nikdy jinak“.

Mordokaj naplánuje obranu jako útok a neštítí se kořisti (8:11) a zajímavé, že třikrát se připomíná, že si kořist Židé nevzali (9:11 a 15 a 16) Platí tu ale: Rodina, národ především! Z Mordokaje jde strach (9:4) Z Judejců, ze Židů jde strach, tak s nimi radši pohané kolaborují (8:17). Na samotném hradě v Šúšan přijde o život tři stovky lidí (9:6), v celé říši sedmdesát pět tisíc (9:16). A to je další, poslední desátý rys, který není na Ježíšově tváři, ale patří i ke dnešnímu politickému státu Izraeli:

Teror za teror. Atentátník ztrácí svůj život, ale jeho rodina má potíže, přijdou o dům, který rozbourá buldozer... A tady je to teror dokonce za neuskutečněný teror. Žádné slitování (9:5), Hamanovi synové umírají za otce (vyjmenování osudově 5:11 a 9:6-14 - zase dvakrát). Jistě, jde o Amáleka. Ale ten nikdy nezmizí - až jednou! Ale ten teror se dnes nedá opakovat. Poprvé: Dnešní Izrael není Izrael z Levitiků (Levitikus 26:7nn) Etnicky a ani politicky. A vlastně ani nábožensky. A podruhé, čteme to jako křesťané a následovníci Ježíšovi. Ježíš nejednal jako Ester a Mordokaj, mějme odvahu to říct.

Souhrnem deset rysů. A položme si otázku, jaké jsou rysy našeho národa a jaké jsou osobní rysy každého z nás:

- Pohani (a jejich králové) nemají poznání!
- Židovky jsou nejkrásnější ze všech!
- Židé ovládají řemeslo utajování! Mistři konspirace!
- Židé jsou chytří a vzdělaní!
- Židé mají věčné nepřátele!
- Když jeden, tak všichni. Nikdo neujde zkáze!
- Žid je vždycky stratég, jedná takticky a důsledně!
- Tohle nevymyslíš!
- Když já, tak ať i ostatní mají milost!
- Teror za teror!

Co se dělá svátek Purim?

- ☛ Mikra megila (čtení megily) - dvakrát během svátku (poprvé po setmění či v nočních hodinách, podruhé po rozednění v průběhu dne, než se začne stmívat) je slyšet čtení megily (knihy Ester) - tato povinnost platí pro muže i ženy. Číst mohou ženy, děti (!) a muži, není to tak přísné jako u Tóry. Svitek bývá bohatě ilustrován. Svitek není zcela rozevřen, jako je tomu v případě Sefer Tora, ale přeložen, jak tomu bývalo zvykem u dopisů. Důvodem je ten Hospodin, který je skrytý... Známe hebrejský text - kanonizovaný synodou v Jabne (90 po Kristu) a pak jsou dva řecké. A známe dodatky, které měly způsobit, aby vypadala kniha duchovněji, protože v ní není ani jednou zmíněn Hospodin, natož aby mluvil.

Nejen kostky jsou logem svátku purim, ale také řehtačka. Je zvykem, že kdykoli je přečteno Hamanovo jméno, bývá přehlušeno dupotem dospělých či křikem dětí a rachotem jejich klapaček nebo řehtaček. Důvodem tohoto zvyku je „vymazat památku Amálekovu“, jehož byl Haman potomkem. (Deuteronomium 25:19 a 1. Samuelova 15:1) Podle halachy je ranní čtení důležitější a má větší hodnotu než čtení večerní. Po skončení čtení následuje zpěv písně *Šošanat Ja'akov* (Lilie Jákobova) a poté všeobecné veselí a karneval.

Karneval, ve kterém kostýmy a masky zakrývají identitu toho, kdo je nosí. Skrývání hrálo v knize Ester důležitou roli, např. když Ester skryla před králem svůj původ nebo když Mordechaj skryl znalost všech světových jazyků, což umožnilo, že se Bigtan a Tereš (dva dvořané, kteří chtěli zabít krále) v jeho přítomnosti otevřeně bavili o svém záměru. Proč se převlékají a skrývají? Jediný, kdo je skutečně skryt za všemi příběhy Megily je Bůh.

- ☛ *Mište Purim* (purimová hostina) - po rozednění 14. adaru by měla být během dne uspořádána velká hostina (druhá hostina). Během Purimu se schází u svátečního stolu celá komunita. Je doporučováno dobré jídlo a pití. Masitý pokrm je z rybího masa. Z nápojů pak víno. V evropských zemích (a také v České republice) jsou oblíbené štrůdl a slivovice nebo vodka. Lidé se jednou za rok opijí, ale připomíná se jim, aby to bylo do té míry, aby rozeznali mezi Mardokajem a Hamanem
- ☛ *Mišloach manot* iš le-re'ehu (posílání dárků jeden druhému) - každý alespoň jednomu příteli (žena ženě, muž muži) pošle dvě porce něčeho k snědku či pití (upravená porce masa či ryby, kousek moučnicku, sladkost, láhev či krabička vína nebo jiného nápoje).
- ☛ *Matanot le-evjonim* (dary chudým) Nedílnou součástí oslav svátku Purim je povinnost obdarovat chudé a potřebné. Člověk by měl dát dva dary alespoň dvěma chudým, aby také mohli mít v tento slavný den radost.